

Verhogen, verdiepen,

De kansen voor het groene onderwijs in beeld

verbreden en verlagen

Verhogen, verdiepen,

De kansen voor het groene onderwijs in beeld

verbreden en verlagen

Tom Bade

Inhoud

Voorwoord 7

- 1 Proloog: **Reële kansen** 13
- 2 Verhogen: **Status** 21
- 3 Verlagen: **De drempel** 29
- 4 Verbreden: **Opleidingen** 37
- 5 Verdiepen: **Kennis** 43
- 6 Epiloog: **Geen woorden maar daden** 49

Voorwoord

 Heeft u ook het gevoel dat een aantal dingen in de wereld fundamenteel aan het veranderen zijn? Dat we de klimaatcrisis, de energiecrisis, de kredietcrisis en de naderende voedselcrisis niet tegemoet kunnen treden met de antwoorden uit de 20ste eeuw, dat deze tijd nieuwe oplossingen vraagt en daarom het uiterste vergt van ons innovatievermogen en onze creativiteit? Wij hebben dat gevoel heel sterk, wij ervaren een groeiend urgentiebesef bij onszelf en bij velen om ons heen

 Dit is niet alleen een tijd van crisis, het is ook een tijd van kansen, juist voor de groene sector! Want dat de toekomst groener zal moeten zijn, duurzamer en ecologisch meer verantwoord, daar valt eigenlijk niet meer aan te twijfelen. ‘The future is green!’, om met Thomas Friedman te spreken. Die toekomst is overigens dichterbij dan u denkt, ook nu al zien we in het bedrijfsleven talloze nieuwe toepassingen van groen opduiken: van groene daken tot kleding uit brandnetels, van stadsboerderijen tot zorgboerderijen, van biodiesel tot het winnen van energie uit algen.

 Wij zijn er van overtuigd dat binnen het onderwijs met name het Groene onderwijs een voortrekkersrol kan en moet spelen in deze ontwikkeling. Dat is ook onze gezamenlijke ambitie. Maar gebeurt dat ook? Spelen we voldoende in op die groene samenleving van de toekomst of lopen we achter de feiten aan? Wat moeten we aanpassen in het opleidingsaanbod? Om op deze vragen antwoord te krijgen hebben wij de conferentie ‘Groene Urgentie’ georganiseerd, het begin van een reeks verkenningen rond dit thema.

In onze groene ontdekkingsreis hebben wij de heer Tom Bade leren kennen als een inspirerende en visionaire gids, iemand die volgens ons als de beste doorheeft waar die groene toekomst ligt en dit doeltreffend onder woorden heeft gebracht in de naam van zijn bedrijf: ‘Triple E, economy, ecology and experience’. Wij hebben Tom Bade gevraagd een essay te schrijven over de nieuwe groene economie en de kansen voor het groene onderwijs die daar het gevolg van zijn. Dit essay ligt nu voor u, een persoonlijk relaas en tegelijk een ambitieuze uitdaging in de richting van ons onderwijs.

Laten we onze kansen grijpen! Ede, op de dag van de duurzaamheid, 090909.

Medy van der Laan,
voorzitter AOC Raad

Roel Schilt,
voorzitter Aequor

Economy

Environment

1 Proloog: Reële kansen

Vroeger dacht ik dat mijn beperkingen mijn grenzen waren.

Loesje

 Toen in het najaar van 2008 de AEX een vrije val maakte en we iedere avond op de televisie konden zien hoe de kredietcrisis zich langzaam maar zeker verdiepte, kwam op een gegeven moment de analyse naar voren 'dat de crisis mogelijk zou kunnen overslaan naar de reële economie'. Ik zat erbij en keek er naar. Van iedereen wordt dan verwacht dat hij of zij vanzelf begrijpt dat de crisis zich in dat geval niet meer beperkt tot banken en verzekeraars, maar mogelijk ook bedrijven gaat raken 'die echt iets maken.' Dat laatste is immers wat de term 'reële economie' zo interessant maakt, namelijk dat het inhoudt dat er ook zoiets bestaat als een 'irreële economie'. Zo'n irreële economie is dan op haar beurt dat deel van onze economie dat niet echt 'dingen maakt'. Dat was destijds mijn analyse al zittend voor de kijkbuis.

 Tegenwoordig weten we dat dit inderdaad het geval is. In de irreële economie werden producten in elkaar gesmeed die noch door de accountants, noch door de toezichthouders, noch door de bankiers zelf werden begrepen. Producten die zij dus ook niet konden waarderen, maar die wel voor veel geld in de boeken werden gezet. Al deze zaken moeten nu massaal worden afgewaardeerd, waardoor de winsten van deze instellingen daadwerkelijk fictief en irreëel waren en waardoor banken dus nu minder geld tot hun beschikking hebben om de reële economie een handje te helpen.

Maar de economische crisis is niet het thema van dit essay. Waar hier onder meer dieper op zal worden ingegaan, is op welke wijze het failliet van de irreële economie juist kansen creëert voor de reële economie in het algemeen en voor de groene sector en het groene onderwijs in het bijzonder. Want één ding is duidelijk: het is tegenwoordig stoerder om op een feestje te zeggen dat je een eigen bedrijf als rozenkweker bent gestart, dan dat je net bent gestart bij een verzekeraar. Bovendien, nu de samenleving de hand wat op de knip houdt, krijgen we misschien ook wel weer oog krijgen voor ‘echte’ producten, voor toegevoegde waarde, voor duurzaamheid en voor zingeving.

Laten we duidelijk zijn: we hebben de afgelopen tien jaar inderdaad een economie gecreëerd waarbij feitelijk ‘de afgeleide economie’, namelijk dat deel van de economie dat niet produceert en op zijn best de economie faciliteert (met leningen en verzekeringen), de dienst is gaan uitmaken en zich manifesteerde in te dure auto’s, te hoge gebouwen, te strakke pakken en te veel Engelse termen. Maar het was met de patsercultuur van onze financials op enig moment toch net alsof de ober aan tafel was gaan zitten en tegen de gasten luidkeels riep waar de spruitjes bleven. Voor alle duidelijkheid: de enige weg uit de crisis is door ons weer te richten op bedrijven die producten maken die we zintuiglijk kunnen waarnemen. Producten die we kunnen zien, voelen, horen en ruiken. We máken de economie weer gezond met echte en eerlijke producten. En hoe minder Engelse termen in de sector danwel in het bedrijf worden gebruikt, des te steviger is het fundament.

Laat nu de groene sector dan ineens hele goede papieren hebben om deze rol te vervullen. Wat is er immers reëler dan voedsel verbouwen? Wat is er concreter dan bomen snoeien? Wat is er zingevender dan kinderen te begeleiden die spelen in een groene oase? Hier ligt een markt die in de toekomst bovendien alleen maar verder zal groeien. Meer mensen hebben meer voedsel nodig. Maar ook liggen er opgaven om onze steden te vergroenen, om de werkplekken te vergroenen, we willen dat kinderen meer buiten spelen en hebben daarvoor gespecialiseerd personeel nodig.

Het is de taak van de groene opleidingen om dit steeds breder wordende scala van groene specialismen te bedienen met goed opgeleid personeel. Het is de taak van het groene onderwijs om samen met bedrijven dit personeel goed op te leiden. En het is zelfs de maatschappelijke taak van het groene onderwijs om bijdragen te leveren aan de internationale opgaven die we hebben op het gebied van duurzaamheid en voedselvoorziening. Deze rol heeft de groene sector altijd gespeeld, maar dat werd door de bestuurders van dit land de laatste jaren niet of nauwelijks gezien, verblind als zij waren door het glimmende glas van de hoge torens die zij zo graag langs menig stations- of zichtlocatie zagen verrijzen. De ogen zijn echter gelukkig weer open en dus wordt het tijd dat we gaan uitleggen welke kansen bestaan in de groene sector in het algemeen en het groene onderwijs in het bijzonder.

2 Verhogen: Status

Ik doe gewoon wat mij niet verteld wordt.

Loesje

 Zelf ben ik altijd een beetje vreemd jongetje geweest. Vanaf mijn negende wist ik al dat ik werkzaam wilde worden op het gebied van natuur en milieu. Het spreekt voor zich dat je dan biologie gaat studeren, maar in mijn geval werd het aardrijkskunde, omdat het specialisme planologie binnen deze studie mij toch wat meer handelingsperspectief leek te bieden dan biologie. Het is zoals Midas Dekkers zegt: 'als bioloog wordt je specialist op het gebied van de Zuidoostaziatische zoetwaterkogelvissensystematiek... en wat doe je dan?' Planologie leek al met al toch wat meer praktische instrumenten ter beschikking te hebben om de natuur redden. Ik koos dus voor aardrijkskunde, op de universiteit 'geografie' genaamd. Maar na mijn kandidaats kon ik toen ineens een nieuw vak studeren, namelijk milieukunde c.q. natuurbeheer, en daarmee viel alles op zijn plaats. Een ruimtelijke en praktische inslag waarmee je de arbeidsmarkt op kon én de natuur kon redden.

 Althans, dat zou je denken. Maar in 1983 golden er andere regels voor jongeren. Mijn hoogleraar Klaas Bouwer zei letterlijk tegen mij toen ik koos voor het specialisme Milieukunde: 'Je weet dat hier geen droog brood in te verdienen is, hè?' Waarop mijn antwoord was dat dit eigenlijk voor alles gold wat je ging studeren en ik gewoon ging doen wat ik leuk vond. Aldus groeide in de jaren '80 een hele generatie op die heel lang studeerde, extra veel vakken volgde (CV building) en daarnaast lekker sportte, uitging of 'buitenschools' zeer actief was. Uitgestelde werkloosheid dus.

🍃 Opvallend was ook de lage status van studenten. ‘Zelfs’ studenten aan de universiteit werden niet gezien als de dragers van de toekomstige samenleving, maar meer als kortharig (want punky) werkschuw tuig. Bij geen bank was een lening te krijgen. En gaf ze eens ongelijk. Zit je ’s avonds naar de Piersonrellen te kijken, staat er de volgende dag zo’n tiepje met zo’n hanekam aan de balie voor een lening. Dat wordt natuurlijk niets. Studeren had al met al niet veel status in die tijd. Iets dat zich voordeed in alle geledingen van de opleiding, want daar waar jeugdwerkloosheid massaal is, worden opleidingen minder waard.

🍂 Dat veranderde aanzienlijk in de jaren ’90. Toen de arbeidsmarkt aantrok, werd de keuze van studenten en scholieren in toenemende mate ingegeven door de kansen op de arbeidsmarkt. Het aanbod aan studies groeide daarbij niet alleen, maar werd ook steeds meer gebaseerd op de feitelijke beroepskeuze. Politicologie, economie en rechten werden verrijkt met bedrijfskunde, bestuurskunde en studies als ‘management in kunst en cultuur’. De kerstboom aan studies en opleidingen nam in alle geledingen toe. Dat is logisch, want daar waar de arbeidsmarkt dicteert, wordt onderwijs steeds minder algemeen vormend en steeds meer ‘baanvormend’.

☀️ Waarom vertel ik dit persoonlijke verhaal? Welnu, het blijkt dat scholieren hun keuze voor een opleiding niet alleen baseren op de kans op een baan, maar ook op de status van die baan en de status van die baan wordt weer bepaald door de status van de sector. Helaas moeten we dan constateren dat de status van banen die we nu zouden scharen onder de ‘irreële economie’ de afgelopen jaren aanzienlijk hoger was dan die van banen in de ‘reële economie’. Nu zouden we kunnen zeggen dat dit proces al heel lang gaande is. Iedereen is liever witte boord dan blauwe boord. Dat is eigenlijk al een trend sinds de verheffing van de arbeidende klassen aan het begin van de 20e eeuw.

 Voor deze verheffing is veel te zeggen. Het is maar goed dat we niet meer met de pet in de hand moeten verschijnen voor de landheer om te horen of we mogen blijven pachten. Echter, wat verloren is gegaan, is het feit dat we onze welvaart toch vooral hebben te danken aan de progressie in de reële economie, die ons van steeds beter eten, steeds schoner water, mooiere kleren, goedkopere meubels, betere huizen en zekerder bronnen van energie is gaan voorzien. Maar beroepen in deze sectoren hadden jarenlang een lagere status dan die van de consultant, de interim manager, de 'stockexchangebroker' en wat al niet meer.

 In Finland hebben ze een jaar of tien geleden de technologie een enorme impuls gegeven. Vreemd genoeg hebben de Finnen geen miljarden gestoken in nieuwe technologieën, topinstituten, nieuwe onderzoeksgebouwen, of wat dan ook. Nee, in Finland hebben ze de sociale status van nerds verhoogd. Nerds zijn daar stoer. Wie een nerd is kan wat. Wie een nerd is, heeft de toekomst. Sinds deze transformatie heeft plaatsgevonden, is het stoer om technische studies te doen waarmee het succes van Finland begon. Willen we dus met elkaar de groene sector een impuls geven en er voor zorgen dat nieuwe studenten of nieuwe doelgroepen de weg naar de AOC's weten te vinden, dan zullen we de sociale status moeten verhogen van de beroepen waar jongeren hiervoor worden opgeleid. Dan zullen we de beroepen stoer moeten maken en de vakken die zij op school moeten volgen 'cool' moeten maken.

 Nu is daar voor een deel al aan gewerkt, zij het niet door de AOC's. Het programma 'Boer zoekt vrouw' bijvoorbeeld, heeft de status van de boeren een enorme impuls gegeven. Waren de boeren jaren geleden nog subsidievreters en milieuvervuilers, tegenwoordig is de boer nog aaibaarder dan zijn koeien en nog één van de weinige stukjes authenticiteit Nederland. Van dit TV-programma kunnen we dus veel leren als het gaat om het verhogen van de status van onze groene beroepsgroepen.

☀ Als we de status van de groene sector willen verhogen, moeten we dus bepaalde vakken stoer maken. Een poster met daarop een gespierde boomverzorger die zegt 'Obesitas?..... Wat is dat?', zou al een goed begin zijn. Of een stoere meid in een overall die zegt 'Mijn kokerrokje heb ik aan de wilgen gehangen'. Een stoere jongeman die de stal schoon maakt en ons meedeelt: 'Ik ben een aanhanger van de clean desk filosofie'. Het zou allemaal enorm helpen. We hebben bovendien natuurlijk de tijd mee om deze statements te maken. Immers, we weten nu dat in al die glazen kantoren van de irreële economie mensen hebben gewerkt aan producten die je niet kan horen, zien, voelen en ruiken en die we nu ook nog eens niet kunnen waarderen. Doen wij toch leukere dingen in de groene sector.

🍃 Dat alles staat toch wel haaks op het beeld wat Den Haag heeft van de sector, namelijk dat de sector te wit is en dat grote delen van de jongeren een rugzakje hebben. Het meelijwekkende karakter dat hier vaak wordt gepresenteerd (en daar zal de sector uit subsidietechnische overwegingen soms ook wel aan meedoen), daar moeten we heel snel van af. Hier, op het groene onderwijs, worden de winnaars van de toekomst opgeleid. Hier wordt de basis gelegd van onze gezonde samenleving en een gezonde economische ontwikkeling. Hier wordt hard gewerkt aan de vormgeving van de 'reële economie'. Hier staan de stoere beroepen waar je op een feestje voor uit durft te komen.

☀ Het wordt dus tijd voor eerherstel van de groene sector. Het wordt tijd voor eerherstel van het groene onderwijs. Het wordt tijd dat we ons realiseren dat hier Producten worden gemaakt die mensen kunnen zien proeven, ruiken en voelen. producten die mensen beroeren en die, als we ze exporteren, ook daadwerkelijk per schip, vrachtwagen, trein of vliegtuig worden vervoerd. Allemaal zijn ze gemaakt met liefde, met hard werken, met veel kennis van zaken en met veel hoogwaardige technologie. Kennis opgedaan in het groene onderwijs en vaardigheden opgedaan op een inspirerende werkplek.

3 Verlagen: De drempel

Waarom hollen? De wereld draait toch om jou?

Loesje

 Als de sociale status van een studie hoog is, is de drempel om hier naartoe te gaan lager. Je hoeft je immers niet te schamen om aan een dergelijke school te leren en te studeren. Daar willen we naartoe. Het is daarbij dan wel belangrijk dat het agrarisch onderwijs de juiste strategie hanteert. En het feit dat we dan nog vaak praten over ‘het agrarisch onderwijs’ geeft al aan dat we wat dat betreft nog een hele slag te maken hebben. Want de meeste jongeren komen niet terecht in de agrarische sector en de groeisectoren van de toekomst liggen ook op andere domeinen. Immers, als we dan praten over agrarisch onderwijs blijft toch wel het beeld hangen van toekomstige boerenzoons die hier het vak leren. Dit beeld lijkt misschien een cliché, maar zal zeker voor veel nieuwe Nederlanders een drempel vormen om deze opleiding te volgen. In het land van herkomst hebben zij immers juist de boerenstatus achter zich gelaten, om het hier te gaan ‘maken’, en daar past een baan op een boerderij niet echt bij.

 AOC's hebben natuurlijk op een bepaalde manier altijd lage drempels gehad. Veel jongeren die hier studeren hebben een rugzakje. Soms wat lichter, soms wat zwaarder. Dat heeft echter nooit geleid tot een hogere drempel voor jongeren zonder rugzakje. Daarin zijn de opleidingen al jaren succesvol. Het beleid moet nu echter gericht zijn op het binnenhalen van de nieuwe groepen jongeren die de AOC's niet als een winnende omgeving zien en daarmee een misschien wel een onhandige keuze maken voor scholen, opleidingen beroepen die helemaal niet bij hen passen. Dat over de streep trekken van deze groepen zou echter niet moeten gebeuren door hen als doelgroep te benaderen in speciale campagnes, nee dat moet gebeuren door die opleidingen aan te bieden die aansluiten op hun wensen. We moeten als het ware werken aan het ‘cool vak’: spannende en vernieuwende opleidingen.

Daarbij doet zich tegenwoordig nu juist de uitgelezen kans voor om ook opleidingen buiten het 'traditioneel' agrarische, groene en bosbouwkundige domein aan te bieden. Het gaat dan om studies op het gebied van wellness, handel, bloemen, toerisme en recreatie en zorg (gezondheid, kinderen, ouderen). Juist het aanbieden van opleidingen in deze sectoren kan vooral ook jongeren uit de allochtone doelgroepen trekken naar de AOC's zonder dat zij daarbij als doelgroep worden benaderd.

Het lijkt wel wenselijk dat daarvoor op een creatieve en onorthodoxe manier ruchtbaarheid aan wordt gegeven. Met dat laatste bedoelen we dan niet zozeer dat Postbus 51-achtige campagnes worden gevoerd, maar bijvoorbeeld medewerking verlenen aan jongerenprogramma's als Spangas. Laat de jongeren in zo'n serie eens op een AOC studeren. Of laten we als AOC's eigen TV Programma' maken, waarin we laten zien hoe zingevend het kan zijn om met ouderen in het groen te werken, hoe leuk het is om valkenier te zijn en hoe geweldig het is om kinderen in een groene omgeving bezig te laten zijn met sport en spel.

Het verlagen van de drempel is één van de wezenlijke onderdelen van de toekomstige strategie van het groene onderwijs. En als we het dan toch over het groene onderwijs hebben moeten we de 'Agrarische Onderwijscentra' misschien wel 'Groene Onderwijscentra' noemen: GOC's in plaats van AOC's. Ook dat zou de drempel verlagen, zeker in meer stedelijke omgevingen.

4 Verbreden: Opleidingen

Wordt ik vanmorgen wakker, ligt de wereld op mijn stoep.

Loesje

 Mensen geven tegenwoordig meer uit aan een vakantie dan aan voedsel. Mensen geven ook meer uit aan zorg dan aan voedsel. Dat was natuurlijk niet altijd het geval. In het midden van de 19e eeuw werd in Nederland nog 90% van het inkomen uitgegeven aan voedsel. De beleveniseconomie was nog ver weg. Dat is een belangrijke les voor het groene onderwijs, namelijk dat mensen relatief weinig geld besteden aan voedsel. Maar niet alleen relatief weinig geld, ook wordt weinig tijd gestoken in het verkrijgen van voedsel. Waren we vroeger bijna de gehele dag in de weer om het voedsel te oogsten en klaar te maken, tegenwoordig hollen we in het weekend naar de Albert Heijn en slaan in voor een hele week. En het koken duurt geen uren meer, maar hooguit een kwartier.

 Dat wil zeggen dat grote delen van het economisch verkeer de afgelopen decennia uit beeld zijn gedreven van de AOC's, want dat waren immers geen agrarische activiteiten. Maar dat gaat veranderen. Sterker nog, dat zou móeten veranderen. Immers, we zien gelijktijdig de behoefte ontstaan aan vakanties in de natuur, vakanties bij de boer, verzorging van het openbaar groen, de behoefte aan groene werkplekken, de noodzaak van buitenschoolse opvang in het groen enz., enz.. Met andere woorden: het groen is zich aan het verinnerlijken in andere sectoren. Het is zich als het ware 'aan het verbreden'. Dat is een trend die ook het gevolg is van de maatschappelijke behoefte om te weten hoe producten worden gemaakt. Mensen willen bovendien graag weer terug naar de natuur in deze drukke tijden waarin velen wonen en werken in een stedelijke omgeving. Maar deze trend is óók het gevolg van actief beleid. Immers, met name het ministerie van LNV pleit al jaren voor een 'natuurinclusief filosofie'.

 Dit biedt weer prachtige kansen voor de sector, die op veel plaatsen trouwens ook al worden gegrepen. We zien opleidingen voor wellness en lifestyle, voor activiteitenbegeleiding in de natuur, voor recreatie en outdoor en adventure. Allemaal nieuwe sectoren waar groen een belangrijke rol speelt. Niet dat er iets mis is met boeren en boswerkers, maar als zich kansen voordoen om het belang van groen onderwijs te versterken, dan moeten deze zeker worden gepakt.

 Iets dat trouwens ook geldt voor bestaande opleidingen. Het wordt bijvoorbeeld steeds duidelijker dat huisdieren belangrijker worden. Steeds meer mensen rijden paard, hebben een hond of houden vogels. En daar worden steeds hogere eisen aan gesteld. Daar waar vroeger de hond gewoon met de pot mee at, krijgt hij nu speciaal voer. De hond lag vroeger op het erf, tegenwoordig gaat ie mee met de hondenuitlaatservice. Dierenwelzijn wordt steeds belangrijker en deskundige verzorging van dieren neemt een grote vlucht.

 Daarnaast lijkt het een goede zaak dat meer aandacht wordt besteed aan oude ambachten, want de samenleving schreeuwt om ambachtslieden. Het eerste vak dat daarbij opkomt is natuurlijk de bijenhouderij. Het gaat slecht met de bijenstand, want als gevolg van ziekten verdwijnen hele volkeren. De bij dreigt uit te sterven. Maar het is zeer waarschijnlijk dat de imker de bij voorgaat wat betreft het uitsterven, want deze beroepsgroep is sterk aan het vergrijzen.

 En dat heeft zo zijn economische consequenties, want de fruitteelt met zijn miljoenenomzet is wel afhankelijk van het werk van de bijen en de imkers. Maar het zal duidelijk zijn dat als we jongeren hier naartoe willen trekken, we het imkervak wel wat stoerder moeten maken. Iets dat trouwens niet moeilijk lijkt als daarvoor een bijzondere campagne wordt opgesteld.

☼ Ook riettelers, dakdekkers, binnenvissers, stoelenmakers en allerlei andere oude ambachten zouden kunnen worden opgepakt. Want dat lijkt ouderwets, maar het 'oude ambacht' past juist heel goed in de beleveniseconomie. Immers, mensen willen weer weten hoe producten worden gemaakt, ze willen authenticiteit en maatwerk. En daar zorgen dergelijke beroepen voor. Helaas bestaat in ons land nog altijd een groot gebrek aan dergelijke vakmensen.

☼ En wat te denken van de productie van vis in de vorm van aquacultuur? Het lijkt ten zeerste wenselijk dat een dergelijke natte opleiding wordt gestart, mogelijk in combinatie met een zilte variant, want in de toekomst zullen veel boeren beide taken moeten oppakken. Maar misschien is 'moeten' in dit geval niet de juiste term en zou sprake moeten zijn van 'kunnen'. Deze aquasector zal de komende jaren sterk groeien en het enige wat de groene opleidingen hoeven te doen, is de opleidingen die daarvoor nodig zijn op te pakken en in te vullen.

BA
SCH
TALU
BEPLA
TALU
BEPLA
GRAS
BEPLA
BESTRATI
BOMEN

5 Verdiepen: Kennis

Een grens is eigenlijk een wens om verder te gaan.

Loesje

 Zelf behoor ik een beetje tot de categorie 'foute mannen'. Persoonlijk kijk ik weinig TV. Toen mij door mijn vrouw gevraagd werd waarom ik tegenwoordig zo weinig met haar en dochters gezellig mee zit te kijken op de bank, meldde ik dat ik televisie toch wel een heel vrouwelijk medium vond. Het gaat tegenwoordig alleen nog maar over emoties en relaties, en daar vooral ook nog eens heel veel over praten. Als het over survival gaat, wil een man echter graag weten hoe je een vuurtje bouwt, daar heb je dan hooguit vijf minuten voor nodig om het uit te leggen. Expeditie Robinson gaat daarentegen maandenlang over geruzie en relationeel gezeur. Je wilt graag weten hoe zo'n hartoperatie nu werkt, maar zit niet te wachten op eindeloze gesprekken over de problematische thuissituatie als de patiënt terug komt van een succesvolle operatie. U begrijpt dat deze visie niet landde bij de dames. Ik ging de hond maar even uitlaten.

 Tot zover het 'foute mannen' deel. Echter, wat is de lering die we hier uit trekken? Welnu, de les is dat 'foute' mannen graag kijken naar programma's over hoe dingen worden gemaakt: auto's, gebouwen, brood, raketten, badkuipen, je kan het zo gek niet verzinnen of ze vinden het interessant. En het mooie is dat deze behoefte aan kennis alleen maar toeneemt naarmate mannen meer op kantoor werken en verder vervreemden van de producten thuis. Daarom kijk ik ook zo graag naar National Geographic of nog beter naar Discovery Channel. Daar zien we niet alleen hoe je een vuurtje maakt, maar ook hoe je op een sloopplaats alle ingrediënten kunt vinden voor een zelfgemaakte raket, tractor of hijskraan. En daar zie je ook stoere banen, zoals mannen die op de ijsskoude Beringzee tussen torenhoge golven naar koningskrabben vissen. 'Dat willen wij ook!'

Daarom is er een trend die de komende jaren prominent aanwezig is binnen de samenleving, namelijk: 'Hoe wordt dat nu gemaakt'. Deze trend laat zich massief gelden. Mensen willen weten hoe kalfjes worden geboren (en daar betalen ze voor), ze willen meehelpen op Madagaskar bij de bouw van een school en staan zich daar maanden in het zweet te werken voor een gebouwtje dat de lokale aannemer in een week had neergezet. We knutselen aan onze oude DAF, Volkswagen of Opel. En natuurlijk verbouwen we ons eigen huis.

Het leuke is trouwens dat ondertussen niet alleen bij de mannen deze behoefte bestaat, maar ook bij de vrouwen. Het is namelijk een proces dat zich steeds breder voortzet. We zien het bijvoorbeeld bij het koken: iets dat mannen én vrouwen doen en bindt. Steeds meer kookprogramma's op televisie zijn niet alleen een reactie op het industriële eten dat velen van ons niet meer kunnen luchten of zien, nee het appelleert ook aan de behoefte om praktisch bezig te zijn en zelf te creëren. Iets dat ook geldt voor de tuin, waarin zowel mannen als vrouwen zich samen goed in kunnen uitleven. Echter het mooiste is toch wel dat ik laatst hoorde dat Madonna tegenwoordig breien als hobby heeft, omdat het zo mediterend werkt. Van Boedha tot Burda; het scheelt natuurlijk ook maar een paar letters.

Hier liggen natuurlijk gouden kansen voor de sector. We moeten alle productieprocessen transparant maken en vermarkten. We willen weten hoe ons vlees wordt bereid, we willen meehelpen met het plukken van de vruchten, we willen streekproducten waarvan we weten bij welke boer ze vandaan komen. Kijken we naar de beleveniseconomie, dan zien we, dat we onze toegevoegde waarde vooral ook moeten creëren door belevenissen aan onze producten toe te voegen. Immers, op prijs concurreren kan iedereen, voor kwaliteit bestaan voor de meeste producten zulke hoge normen dat iedere auto bij wijze van spreken al een keurmerk kan krijgen, en concurreren op service doen alle bedrijven ook al. Kortom, creëer belevenissen rond je product en creëer op die manier toegevoegde waarde. Organiseer een Libelle Weekend, organiseer DAF knutseldagen, ga koe-knuffelen, produceer je eigen jam en onderhoudt je eigen landschap: daar liggen de kansen.

✿ Vooral de combinatie van belevenissen en zelfproductie is kansrijk in de toekomst. Maar dat houdt natuurlijk wel in dat in de studies een aantal zaken moet worden meegenomen. Uiteraard het stimuleren van ondernemerschap, maar dat gebeurt al in sterke mate. Het zal in de toekomst echter vooral ook gaan om het vermogen om goed met mensen om te gaan. Niet alleen moeten we weten hoe we met ze omgaan als ze éénmaal op de boerderij rondlopen, maar bovenal moeten we weten hoe we ze naar de boerderij toe lokken. Dat is niet alleen ondernemerschap, dat is vooral plezier hebben in de omgang met mensen. Dat is weten wat hen beweegt en daar op een niet cynische wijze op inspelen. Dat zal een cultuuromslag vergen.

🍃 Immers, de sector is zich (wellicht onbewust) de afgelopen jaren sterk naar binnen gaan richten. Met name ook in de meest letterlijke zin. Waar vroeger kippen en varkens gewoon op het erf te zien waren zitten deze nu binnen, tussen vier muren. Iets dat in toenemende mate ook geldt voor de koeien, hoewel daar nu weerstand tegen ontstaat, 'omdat koeien thuishoren in het Hollandse landschap'. Iets dat kennelijk niet gold voor het andere vee, maar dat terzijde. Alle productie is weggestopt, vooral vanwege gezondheidseisen, en is daarmee niet zichtbaar. Dat komt misschien wel de kwaliteit ten goede, maar niet het draagvlak van de sector in de samenleving. Immers, 'wat de boer niet kent dat vreet ie niet', is een foutieve interpretatie van het aloude gezegde 'wat de buur niet kent dat vreet ie niet'.

6 Epiloog: Geen woorden maar daden

Streef onbekommerd naar het ideale.

Loesje

 Het doel van Aeqor en de AOC Raad is om groene vakopleidingen te verzorgen die aansluiten bij de wensen van de samenleving in het algemeen en van het bedrijfsleven in het bijzonder. De invulling van deze studies is geen gegeven en evenmin is het een gegeven dat deze opleidingen altijd populair zijn bij jongeren. Het is dan ook een gevecht aan twee fronten om zowel de jongeren te bedienen in hun zoektocht naar kennis, vaardigheden en een mooie toekomst, als het bedrijfsleven te bedienen in hun zoektocht naar gekwalificeerd personeel. Voor het bedrijfsleven geldt daarbij ook als aanbeveling: 'grijp je kansen, exporteer (exploiteer) je groene kennis, speel in op de noodzaak van verduurzaming en grondstofbewust produceren'.

 Gezien de toenemende belangstelling onder jongeren om een groene opleiding te volgen lijkt daarvoor een goede basis te bestaan. Desalniettemin is op de dag van de duurzaamheid de bijeenkomst 'Groene Urgentie' gehouden. Een bijeenkomst die vooral bedoeld is om de wijzigingen voor de komende jaren met elkaar te beleven en hier op in te spelen. De thema's die daarbij centraal zouden moeten staan, hebben wij hiervoor beschreven als input voor de discussie. Discussie die wel moet leiden tot daden. Daden die moeten leiden tot goede opleidingen.....en bovenal tot gelukkige jongeren die een toekomst vol kansen zien.

Colofon

Auteur: Tom Bade
Foto's: AOC Raad en Mikz Kinderopvang
Vormgeving: Bart Potma, Emile Doorman: Studio Imago, Amersfoort

Met dank aan: Marcel Kooijman en Fred van Koot

Deze uitgave is gemaakt in opdracht van: Aequor en de AOC Raad

Aequor

Aequor
Horaplantsoen 18
6717 LT Ede
0318-649500
www.aequor.nl

AOC Raad
Willy Brandtlaan 81
6716 RJ Ede
0318-648900
www.aocraad.nl

Dit boek is een uitgave van Triple E Productions.

Kenniscentrum Triple E
Sweerts de Landasstraat 46
6814 DG Arnhem
026-3701481
www.tripleee.nl

Augustus 2009